

CÒRSEGA A LA RECERCA
DE LA SEVA IDENTITAT

Avui, 13-5-1984.

El fet que a Bastia, antiga capital de l'illa de Còrsega, s'hagi celebrat un Congrés internacional sobre bilingüisme, en què es proposava reclamar el dret dels nens a ser educats en la seva llengua materna i a aprendre a més una llengua de comunicació internacional, pot semblar una notícia anodina. Però quan es recorda que a Còrsega es parla una llengua pròpia i que a Còrsega, com a tot l'àmbit de l'Estat francès, la llengua única de l'Administració i de l'ensenyament és el francès, la notícia es converteix en important i mereixedora d'un comentari.

Com a qualsevol lloc on coincideixen dues llengües, la situació lingüística de Còrsega és el resultat d'una llarga història. Fos quina fos la llengua que parlaven els seus habitants abans de la nostra era, va ser eliminada pel llatí, que es convertí així en la llengua de l'illa durant una colla de segles. El llatí, amb la decadència de l'imperi romà, va anar evolucionant fins a convertir-se en una llengua neollatina que, donada la proximitat i les estretes relacions de l'illa amb la península italiana, era de fet una variant dels parlars que amb el temps es convertirien en l'italià. Aquesta llengua corsa és la que s'ha mantingut al llarg dels segles com a llengua popular a l'illa. Però s'ha mantingut, fins fa molt poc, exclusivament com a llengua oral, ja que durant molt de temps, a l'hora d'escriure, els corsos utilitzaven l'italià. Als segles XVII i XVIII la producció literària en llengua italiana és relativament important, i fins i tot Pascuale Paoli, cabdill de la breu independència corsa, emprava l'italià per escriure.

L'ocupació francesa, a finals del segle XVIII, significà la integració política i administrativa de Còrsega en el conjunt de l'Estat francès, i també la seva integració lingüística. La França dels Borbons tenia unes idees molt clares sobre la importància de la unificació lingüística per a la unificació política, i la França revolucionària dóna al propòsit una justificació ideològica: les llengües regionals són les llengües de l'obscurantisme, de la reacció i de la traïció; enfront d'elles, el francès és la llengua de la raó i del progrés i, al mateix temps, la llengua del patriotisme. La França republicana no sols creia en els avantatges d'emprar el francès, sinó que tenia els mitjans per a imposar-lo: el centralisme administratiu en primer lloc, i tot seguit l'ensenyament públic i obligatori, naturalment en francès. Com a resultat d'aquesta política, el francès substituï aviat l'italià com a llengua culta, i el parlar cors va ser rebaixat progressivament a un patois, mitjà de comunicació de petites poblacions, aïllades, de camperols i pastors, en tant que els habitants de les viles l'oblidaven o l'utilitzaven només a l'interior de la vida familiar o dels contactes públics més banals. A finals del segle XIX, la batalla del francès semblava definitivament guanyada.

És veritat que, precisament a les acaballes del segle XIX, a Còrsega, com a tants llocs d'Europa, el romanticisme va desvetllar l'interès per les tradicions i per les llengües populars, i especialment per aquelles que havien estat oblidades per qüestions polítiques. Però aquesta incipient "renaixença" no aconseguí una gran volada; s'esgota aviat, i el petit moviment polític de caire reivindicatiu que l'acompanya entra definitivament en crisi quan el feixisme italià inclou Còrsega entre les seves reclamacions. Els corsos de tots colors s'identifiquen amb la lluita contra les potències de l'eix, i la il·lusió autonomista sembla morta per sempre.

Però el pas del temps mai no deixa de donar sorpreses. Des de fa uns vint anys, i a conseqüència d'un conjunt de canvis econòmics i demogràfics, Còrsega entra en una etapa d'inquietud que porta una part de la seva població a interrogar-se sobre la seva identitat col·lectiva. I, com a possible resposta a aquest interrogant, a proposar un esforç per recuperar la llengua i convertir-la en signe d'identitat i en vehicle de cultura, esforç que no per casualitat coincideix amb un moviment polític d'intenció més o menys nacionalista.

El cert és que aquest esforç de recuperació d'una llengua no és pas fàcil. Una primera dificultat és de caire senzillament demogràfic i numèric: l'illa, bastant més extensa que Mallorca, però molt menys poblada, té actualment uns 240.000 habitants, dels quals potser la meitat són immigrants, nascuts fora de l'illa; dels corsos de naixement, potser la meitat, al seu torn, o desconeixen la llengua o se'n desinteressen. Un conjunt de 60.000 persones, de les quals una bona part són població rural, és una base prou minsa per a relançar una llengua. I, a més, cal afegir que la llengua ha de ser normalitzada, en el sentit de fixació de normes, i modernitzada, i que per a fer-ho gairebé no es pot recolzar en cap tradició de llengua escrita. Malgrat aquest cúmulo de dificultats, s'ha de reconèixer que els resultats aconseguits per l'entusiasme dels defensors de la llengua són molt notables.

Aquest és, doncs, el context en el qual cal situar el Congrés objecte d'aquest comentari. Congrés organitzat pel Cunsigliu di a Cultura de Còrsega, però amb el suport del Centre Mundial d'Informació sobre Educació Bilingüe, dependent al seu torn de la Federació Mundial de Viles Agermanades, aquest és un organisme que, nascut per a promoure l'agermanament de ciutats, fa temps que ha sobrepassat els seus primers objectius per convertir-se en un moviment influent a favor de la pau i de la comprensió internacional. Gràcies a aquest suport, la presència internacional, amb especialistes procedents de diferents països, era certament important.

Pel que fa al seu contingut, la primera cosa a dir és que tenia implicacions polítiques evidents. Els participants locals i el públic que assistia a les sessions eren clarament partidaris de la identitat corsa. I alguna de les sessions va ser presidida pel mateix llegendari doctor Simeoni, líder i símbol del nacionalisme cors. El sol fet que al programa hi figurés la bandera corsa —un cap de negre sobre fons blanc— ja va provocar molts comentaris. Però els organitzadors pretenien que el context "compromès" del Congrés no s'interferís el seu caràcter científic, hi ho varen aconseguir.

Una part important de les intervencions tenien per objecte descriure la situació lingüística a Còrsega i a altres llocs on coincideixen dues llengües:

Luxemburg, Alsàcia, Sicília i Catalunya. Puc donar testimoni que l'exposició de la situació a Catalunya, a càrrec d'Aina Moll i de qui signa aquestes ratlles, va ser la que més interès va despertar, per la raó evident que, a l'hora de proposar solucions alternatives a la política lingüística a l'Estat francès, l'exemple català és el més significatiu, el més contundent, i també, per dir-ho tot, per l'entusiasme i la gràcia amb què Aina Moll va il·lustrar-lo.

Al costat d'aquestes intervencions més aviat informatives, les discussions de caire més teòric i ideològic, entre les quals cal situar en primer lloc els esforços per aclarir les diferències entre llengua, dialecte i patois; diferències, en definitiva, històriques i cojunturals: qualsevol gran llengua ha començat per ser una varietat dialectal, i qualsevol llengua pot acabar degradada en patois, i és impossible traçar una ratlla divisòria precisa entre aquests diferents estadis. Però és també comprensible que una gent a qui cada dia es retreu que el seu parlar no és una llengua, ni amb prou feines un dialecte, estiguin molt sensibilitzats per aquestes qüestions terminològiques.

Més carregada encara d'implicacions era la discussió sobre les possibilitats de recuperació i expansió de la llengua corsa, de la qual ja he fet notar les limitacions. És evident que, fins i tot suprimint la seva actual dependència política respecte del francès, el cors continuarà essent objectivament feble respecte a altres llengües, parlades per poblacions més nombroses o més utilitzades en diferents àmbits culturals i tècnics. La viabilitat del cors sembla implicar, doncs, no sols una reivindicació política enfront de l'Estat francès, sinó l'establiment d'un ordre mundial que en qualsevol camp i en qualsevol nivell elimini les relacions de poder i de dependència.

Després de quatre dies de deliberacions, el Congrés va acabar aprovant per unanimitat una declaració batejada com a "Declaració de Bastia", que, a partir d'una extensa justificació, massa llarga per a ser resumida aquí, proposa afegir a la Declaració universal dels drets de l'home el que segueix: "En benefici de la comunitat humana i de la comprensió entre els pobles, tota persona té dret a una educació bilingüe, o sigui:

- 1) Dret al coneixement aprofundit de la seva llengua materna.
- 2) Dret al coneixement útil d'una llengua viva de comunicació internacional".

És fàcil adonar-se que, fins i tot estant d'acord amb l'esperit de la proposta, aquesta necessita molts aclariments perquè sigui aplicable a la gran varietat de situacions concretes que es donen en la realitat. Tè, en canvi, el mèrit de la simplicitat, cosa que és un avantatge evident amb vista a convertir-la en una bandera reivindicativa. En tot cas, és indiscutible que, per als defensors de la llengua corsa, representarà un reforç important en la seva lluita.

